

KONGRES SLAWISTÓW

Małgorzata Korytkowska
Warszawa, Instytut Sławistyki PAN

XV Międzynarodowy Kongres Sławistów

I. W dniach 20 -27 sierpnia 2013 r. odbył się w Mińsku na Białorusi kolejny, XV Międzynarodowy Kongres Sławistów. Warto tu przypomnieć zasady i tryb organizowania tego przedsięwzięcia sławistycznego na skalę światową, odbywającego się co 5 lat. Tym razem organizacja kongresu została powierzona Prezydium Międzynarodowego Komitetu Sławistów (MKS), wybranego na kadencję 2008-2013, czyli Białoruskiemu Komitetowi Sławistów Białoruskiej Akademii Nauk. Z Prezydium MKS, zgodnie z tradycją, współpracowali członkowie Międzynarodowego Komitetu Sławistów, włączając do aktywnego działania komitety narodowe. Ogromne przedsięwzięcie naukowe i logistyczne, jakim jest Kongres Sławistów stawia przed gospodarzami wielkie wyzwania. Dlatego też należy docenić to, że zapewniono sprawną organizację tej imprezy i (przy znacznych trudnościach) bazę lokalową, w czym niewątpliwie ważna była pomoc ze strony białoruskich współorganizatorów i sponsorów: Narodowej Akademii Nauk Białorusi, Rady Ministrów Republiki Białorusi i wsparciu finansowemu na szczeblu rządowym oraz UNESCO.

W pięcioleciu dzielącym XIV Kongres w Ochrydzie od Kongresu w Mińsku (2008-2013) odbyły się cztery spotkania organizacyjne członków MKS: Słowacja (2009 – Stara Lesna); Rosja (2010 – Nowogród Wielki); Niemcy (2011 – Budziszyn); Białoruś (2012 – Mińsk), w trakcie których wypracowana została koncepcja tematyczna kongresu i formy pracy. Ponadto dokonano oceny i wyboru zgłoszonych bloków tematycznych, przyjęto tematy referatów plenarnych, ustalona została też liczebność poszczególnych delegacji narodowych oraz omówionych zostało wiele innych kwestii organizacyjnych. Strona białoruska opracowała i opublikowała program Kongresu, a także wydała tom streszczeń zgłoszonych referatów, organizowała też posiedzenia bloków tematycznych. Do komitetów narodowych należało ustalenie składu delegacji, a więc wytypowanie referatów wygłaszanych w sekcjach oraz ich opublikowanie.

Tematyka Kongresu obejmowała trzy podstawowe działy: a) językoznawstwo, b) literaturoznawstwo, kulturoznawstwo i folklorystykę oraz c) historię slawistyki. W każdym z wymienionych działów wyznaczono kilka głównych obszarów tematycznych, por.: A) Językoznawstwo: 1. Języki słowiańskie w aspekcie historyczno-porównawczym i arealnym; 2. Opis diachroniczny języków słowiańskich i dialektologia; 3. Języki i kultury słowiańskie; 4. Sytuacja językowa w świecie słowiańskim; 5. Badania synchroniczno-typologiczne i konfrontatywne języków słowiańskich; 6. Językowy obraz świata u Słowian; 7. Lingwistyka komputerowa i korpusowa w badaniach języków słowiańskich.

B) Literaturoznawstwo: 1. Słowiański folklor, mitologia i tradycyjna kultura duchowa Słowian; 2. Historia literatur słowiańskich i analiza tekstu literackiego; 3. Literatura i religia; 4. Przekład słowiański i „międzysłowiański”; 5. Literatura – filozofia – ideologia; 6. Krytyka i publicystyka literacka; 7. Problemy współczesnych literatur słowiańskich.

C) Historia slawistyki: 1. Międzynarodowe Kongresy Slawistów: 2. Historia i współczesny stan slawistyki w świecie.

Kongresy Slawistów gromadzą uczestników z bardzo wielu krajów i z różnych kontynentów. I tym razem w Mińsku gościło 523 referentów, wśród nich reprezentantów wielu krajów europejskich, a także uczestników z Azji (Kazachstan, Japonia) i Ameryki Północnej (Kanada i USA). Z Polski w kongresie wzięły udział 52 osoby. Praca przebiegała w znanych i sprawdzonych w trakcie wcześniejszych kongresów formach, za czym optowali białoruscy organizatorzy:

1. Posiedzenia plenarne. Podczas otwierającego kongres posiedzenia plenarnego wygłoszone zostały trzy referaty: dwa językoznawcze autorstwa Henadźa Cychuna (Białoruś), oraz Elżbiety Smułkowej (Polska) oraz jeden literaturoznawczy Arnolda Mc Millina (Wielka Brytania).

2. Posiedzenia w sekcjach. Praca przebiegała w 16 sekcjach, a w programie znalazły się 272 referaty językoznawcze, 155 literaturoznawczych oraz 11 referatów z zakresu historii slawistyki.

3. Bloki tematyczne. Zgłoszonych zostało 25 bloków, z których większość zorganizowana była przez osoby współpracujące z komisjami afiliowanymi przy MKS.

4. Okrągłe stoły. Odbyły się dwa tego typu posiedzenia, związane tematycznie z kulturą kraju – organizatora Kongresu: 1. „Skoryniana w kontekście słowiańskim i europejskim”; 2. „Taras Szewczenko: wymiar narodowy i kontekst światowy (z okazji 200-lecia urodzin)”

5. Prezentacje wydań. W trakcie pięciu spotkań zaprezentowano 9 pozycji (stanowiących osiągnięcia autorskie w postaci wydanych w ostatnim pięcioleciu znaczących pozycji slawistycznych) oraz 4 projekty badawcze.

6. Wystawa książek. Kongresowi towarzyszyła wystawa książek wydanych w ostatnim pięcioleciu, dostarczonych przez komitety narodowe. Książki te prze-

kazane zostały jako dar dla bibliotek białoruskich. W trakcie wystawy odbyły się także dwa spotkania z autorami pozycji slawistycznych.

7. Posiedzenia Komisji afiliowanych przy MKS. W programie przewidziano posiedzenia 35 komisji działających w okresie 2008-2013 r.

8. Posiedzenie Międzynarodowego Komitetu Slawistów.

Obradom Kongresu towarzyszył program kulturalny i w jego ramach odbyły się dwa koncerty (w trakcie inauguracji kongresu oraz sesji plenarnej zamykającej kongres), zaś oferta wycieczkowa obejmowała możliwość zwiedzania ważnych dla kultury białoruskiej obiektów i miast.

II. Niezwykle bogata problematyka Kongresu pozwala tylko ogólnie wskazać zakresy tematyczne referatów.

Sekcje

1. Referaty zgłoszone do sekcji językoznawczych skupione były na następujących polach tematycznych:

A. W zakresie diachronii:

a) języki słowiańskie w perspektywie porównawczo-historycznej i arealnej: problematyka etnogenezy, etymologia, onomastyka; przestrzeń językowa w zasięgu języka prasłowiańskiego, stosunki słowiańsko-słowiańskie i słowiańsko-niesłowiańskie w przeszłości; Polesie w badaniach etnogenetycznych i arealnych (37 referatów).

b) opis historyczny języków słowiańskich i dialektologia: gramatyka historyczna języków słowiańskich; problemy pogranicza językowego; słowiańskie grupy językowe; słowiańska geografia językowa i dialektalna (36 referatów).

c) słowiańskie języki i kultury: słowiańskie tradycje piśmiennicze na różnych etapach rozwoju; tradycja cyrylometodejska u Słowian; sytuacja literacka i lingwistyczna w Wielkim Księstwie Litewskim; fenomen „prostej mowy” i wielojęzyczności (48 referatów).

B. W zakresie synchronii:

a) sytuacja językowa w świecie słowiańskim: stan współczesnych języków standardowych (literackich); wpływ czynników zewnętrznych i wewnętrznych na kształtowanie i transformacje tych języków; tendencje rozwojowe systemów języków słowiańskich w XXI wieku; problemy globalizacji, polityka językowa i ekolingwistyka; słowiańskie literackie makro- i mikrojęzyki; problemy językowej identyfikacji; aspekty socjolingwistyczne, psycholingwistyczne; formy „zmieszane” mowy i jej typy u Słowian (47 referatów).

b) badania synchroniczno-typologiczne współczesnych języków słowiańskich: ten obszar badań, o bardzo zróżnicowanej problematyce, obejmował fonologię i akcentologię; słowotwórstwo i składnię; aspektologię; innowacje w systemach; leksykografię, semantykę leksykalną i frazeologię; lingwistykę tekstu; analizę dyskursu (75 referatów).

Bardziej ograniczone tematycznie i zawierające mniejszą ilość referatów były posiedzenia sekcyjne poświęcone językowemu obrazowi świata (19 referatów) oraz językoznawstwu komputerowemu i korpusowemu (8 referatów), ale ta tematyka była też przedmiotem obrad dwóch bloków (por. *Wartości w językowo-kulturowym obrazie świata Słowian i ich sąsiadów* oraz *Paralelne korpusy słowiańskie*).

Warto zwrócić uwagę na to, że podobna ilość tematów dotyczyła językoznawstwa diachronicznego i synchronicznego oraz na to, że szczególnie liczne były referaty koncentrujące się na problemach gramatycznych – w tym typologicznych (por. wyżej, B. b.).

2. W programie sekcji literaturoznawczych wyróżnione zostały następujące grupy tematyczne:

A. Słowiański folklor, mitologia i tradycyjna kultura duchowa Słowian: problemy i perspektywy badań porównawczych folkloru; wierzenia ludowe, praktyki obrzędowe (tekst i kontekst); folklor tradycyjny i problemy identyfikacji narodowej; folklor pogranicza w diasporach słowiańskich; współczesne formy folkloru (41 referatów).

B. Historia literatur słowiańskich i analiza tekstu artystycznego: literatury słowiańskie w kontekście europejskich procesów kulturalno-historycznych; tradycja i nowatorstwo w słowiańskiej prozie, poezji i dramaturgii; problemy gatunku w literaturach słowiańskich; tekst i intertekstualność w badaniach literatur słowiańskich; tendencje w literaturach słowiańskich: rola i znaczenie wpływów obcych dla ich genezy i rozwoju, specyfika narodowa; mitologia narodowa i jej kreowanie w literaturach słowiańskich; pomnikowe dzieła literatur słowiańskich, tekstologia i praktyka edycyjna (30 referatów).

C. Literatura i religia: problemy wzajemnych wpływów literackich między Slavia Orthodoxa i Slavia Romana. Konfesyjna tożsamość i dynamika literacka; religijność ludowa, literacka tradycja kanoniczna i apokryficzna; Slavia Christiana w eposie poetyckim narodów słowiańskich; Synteza folkloru i tradycji biblijnych w kulturze słowiańskiej; Przekłady biblijne. Nawiązania biblijne we współczesnych literaturach słowiańskich (24 ref.).

D. Przekład słowiański i „międzysłowiański”: rola przekładu w kształtowaniu nowych i współczesnych literatur słowiańskich; socjokulturowe, estetyczne, językowe problemy przekładu (8 ref.).

E. Literatura – filozofia – ideologia : estetyka i etyka, cechy narodowe i internacjonalne w literaturach słowiańskich Nowego czasu; pozycja pisarza w społeczno-politycznym życiu epoki; odrodzenie narodowe i jego odzwierciedlenie w literaturach słowiańskich; specyfika formowania się literatury białoruskiej (26 referatów).

F. Problemy współczesnych literatur słowiańskich: dialog współczesnej myśli artystycznej z narodową klasyką literacką; literatura diaspory i zmiany kanonu literackiego w krajach słowiańskich; postmodernizm w przestrzeni tradycyjnej wspól-

noty i literatury klasycznej; słowiańska literatura i kino; rola subkultur młodzieżowych w słowiańskich literaturach ostatnich lat (23 ref.).

G. Krytyka literacka i publicystyka literacka: periodyki literackie a procesy literackie w krajach słowiańskich; problemy estetyczne i socjalne w słowiańskiej krytyce literackiej; znaczenie periodyków literackich w przemianach socjalno-historycznych krajów słowiańskich: Czasy Nowe i Nowsze (3 referaty).

Bloki tematyczne

Po raz kolejny obrady w blokach okazały się szczególnie cenną formą pracy Kongresu, która pozwala na skoncentrowanie pracy na wybranej problematyce, a więc na szerszą dyskusję – zwłaszcza że posiedzenia te zostały wydłużone w porównaniu z poprzednim kongresem w Ochrydzie (do 2. 5 godziny). Tematyka zgłoszonych bloków, organizowanych w większości przez członków komisji afiliowanych przy MKS, odzwierciedla ich prace (por. też niżej, p. III).

Dokonanie oceny poziomu i wkładu prac ostatniego kongresu w rozwój slawistyki jest sprawą niezwykle trudną. Być może poszczególne obszary badawcze doczekają się podsumowań specjalistów, odnoszących się na przykład do kwestii nowatorskich propozycji teoretycznych i tematycznych, wagi podejmowanej problematyki i syntetyczności wniosków. Przyszłość pokaże także, w jakim stopniu do tekstów referatów będą sięgać badacze poszczególnych problemów, także jako źródła inspiracji. Uczestnicy niewątpliwie wynieśli z tych posiedzeń wartości, które wynikają z wymiany zdań w trakcie licznych dyskusji badaczy zainteresowanych tą samą tematyką, a więc także umiędzynarodowienie takiej dyskusji. Należy podkreślić, że w dotychczasowej formule referaty nie są zamawiane, a więc wpływ poszczególnych komitetów narodowych na zgłaszane propozycje tematyczne jest znikomy. Prezentowana w trakcie kongresu tematyka daje jednak wyobrażenie o aktualnych zainteresowaniach badawczych uczestników i pogląd o pewnych rysujących się tendencjach w poszczególnych krajach. Trudna do przecenienia jest działalność komisji afiliowanych przy Międzynarodowym Komitecie Slawistów, która w okresie między kongresami integruje środowisko międzynarodowe wokół istotnych problemów badawczych. W programie XV Kongresu ujawnia się dysproporcja między ilością referatów językoznawczych i literaturoznawczych na niekorzyść tych ostatnich i podobna relacja charakteryzuje tematykę bloków – na 25 bloków zgłoszono tylko 6 o tematyce literaturoznawczej (podobnie kształtuje się ta proporcja w problematyce prac komisji – por. niżej, III).

Można zauważyć wzrastające tendencje do wykorzystania współczesnych technik w celach badawczych lub dokumentacyjnych oraz powstawanie projektów podsumowujących stan badań w pewnych dziedzinach. Do tej grupy wystąpień należy blok poświęcony elektronicznym wydaniom niestandardowych tekstów ustnych i pisanych, blok dotyczący słowiańskich korpusów paralelnych, blok o językach in-

formacyjno-wyszukiwawczych w systemie informacji sławistycznej i Sybislav oraz blok dotyczący zintegrowanego systemu elektronicznego sławistycznych zasobów w bibliotekach światowych. W cyklu prezentacji zgłoszony został czesko-niemiecki projekt stworzenia bibliografii tematów przedstawianych w trakcie Międzynarodowych Kongresów Sławistów, zaprezentowano edycję podsumowującą prace Komisji słowotwórczej przy MKS w okresie 1996-2013 oraz edycję obejmującą udział językoznawstwa białoruskiego i zagranicznego w trakcie kongresów sławistów. Przeglądy częściowe osiągnięć instytucji sławistycznych w zakresie macedonistyki, przegląd rosyjskiej akademickiej sławistyki, akademickich sławistycznych badań na Ukrainie, badań onomastycznych na Słowacji omówiono także w trakcie obrad sekcji historycznej. Z okazji XV Kongresu ukazało się także podsumowanie dotychczasowej działalności komisji afiliowanych przy MKS na poszczególne kadencje od 1958 roku (to znaczy od powołania pierwszych komisji w trakcie IV Kongresu Sławistów w Moskwie) do dziś. Książka ta ukazała się z inicjatywy i pod redakcją S. Gajdy, koordynatora komisji w latach 2001-2013 r. (por.: *Oblicza sławistyki. Komisje Międzynarodowego Komitetu Sławistów (1958-2013)*, red. S. Gajda, Opole 2013). Wydaje się, że omówiony tu, znaczny już wysiłek dokumentacyjny, jest bardzo ważny wobec ogromnego wzrostu dokonań badawczych w zakresie sławistyki w minionym półwieczu i trudno dostępnej informacji w tym zakresie.

III. W trakcie Kongresu odbyło się też posiedzenie plenarne Międzynarodowego Komitetu Sławistów, w trakcie którego poza dyskusją podsumowującą organizację XV Kongresu zapadły ważne decyzje.

A. Po wstępnej analizie wniosków afiliacyjnych, zgłoszonych do koordynatora komisji problemowych, afiliowanych przy MKS, prof. S. Gajdy, zatwierdzono 33 komisje na kadencję 2013 – 2018, wśród nich 3 nowe komisje (pod kierownictwem Polaków): Komisja Emigrantologii Słowian, Komisja Języka Religijnego, Komisja Wczesnych Dziejów Słowian. Warto w tym miejscu podkreślić, że udział Polaków w komisjach problemowych przy MKS od dawna jest bardzo aktywny. Szereg komisji powstało z inicjatywy Polaków i kierują oni obecnie 16-oma z nich, co oczywiście nie wyczerpuje wkładu polskiego w prace komisji, ponieważ pracuje w nich wiele osób z Polski. Trudno jest przecenić pracę tych zespołów, które działają w trakcie lat dzielących poszczególne kongresy i które istnieją dzięki dużemu zaangażowaniu swoich członków. Dorobek wielu komisji jest znaczny, a ich aktywność przejawia się także, jak wyżej wspomniano, w postaci przeprowadzanych w trakcie kongresów bloków tematycznych. Zakres tematyczny objęty pracami komisji jest ogromny i z upływem czasu poszerza się. Wielką wartością komisji jest integracja środowisk sławistycznych w skali międzynarodowej i prawdopodobnie wiele prac z udziałem badaczy z różnych krajów w innym trybie nie zostałyby zrealizowanych. Wszystko to skłania do podania w tym opracowaniu wykazu aktualnie działających komisji, zwłaszcza że ta informacja nie jest łatwo dostępna (w nawiasie podane są nazwiska przewodniczących):

1. Komisja Atlasu Ogólnosłowiańskiego (Tatjana Vendina), 2. Komisja fonetyki i fonologii (Jan Sabol), 3. Komisja medialingwistyki (Lilija R. Duskaeva), 4. Komisja socjolingwistyki (Halina Kurek), 5. Komisja słowotwórstwa słowiańskiego (Aljaksandr Łukaszanec), 6. Komisja stylistyki (Natalia Kruszyna), 7. Komisja wczesnych dziejów Słowian (Ryszard Grzesik), 8. Komisja leksykologiczna i leksykograficzna (Margarita I. Czernyszeva), 9. Komisja przekładoznawcza (Piotr Fast), 10. Komisja bałkanistyki historycznej i kulturoznawczej (Jolanta Sujeczka), 11. Komisja onomastyki słowiańskiej (Artur Gałkowski), 12. Komisja emigrantologii Słowian (Lucjan Suchanek), 13. Komisja słowników cerkiewnosłowiańskich (Zdenka Ribarova), 14. Komisja lingwistyki dyskursu (Irina Uchvanova), 15. Komisja dialektologiczna (Jerzy Sierociuk), 16. Komisja archeologiczna (Peter Šalkovský), 17. Komisja frazeologiczna (Valerij M. Mokijenko), 18. Komisja iberyjsko-słowiańskich badań porównawczych (Beata Cieszyńska), 19. Komisja słowiańskich języków literackich (Hana Gládková), 20. Komisja biblistyczna (Marcelo Garzaniti), 21. Komisja Etnolingwistyczna (Jerzy Bartmiński), 22. Komisja historii sławistyki (Sergio Bonanza), 23. Komisja bibliografii lingwistycznej (Zofia Rudnik-Karwatowa), 24. Komisja badania struktury gramatycznej języków słowiańskich (Predrag Piper), 25. Komisja korpusowa (Marek Łaziński), 26. Komisja mikrojęzyków słowiańskich (Aleksandr Duliczenko), 27. Komisja najnowszych dziejów Słowian (Irena Stawowy-Kawka), 28. Komisja języka religijnego (Wiesław Przyczyna), 29. Komisja aspektologiczna (Ljudmil Spasov), 30. Komisja bałkanistyczna (Helmut Schaller), 31. Komisja badań porównawczych nad literaturami słowiańskimi (Bogusław Zieliński), 32. Komisja słowiańskiej bibliografii komparatystycznej i literackiej (Wiesław Walecki), 33. Komisja etymologiczna (Mariola Jakubowicz).

Dysproporcja między ilością komisji ściśle językoznawczych i tych, które zainteresowane są literaturoznawstwem, kulturoznawstwem, folklorystyką jest znaczna – tych ostatnich jest tylko pięć.

B. Zgłoszony został postulat przeprowadzenia dyskusji nad kształtem przyszłego kongresu. W krótkiej wymianie zdań na ten temat poruszono jedną z głównych kwestii, którą jest wypracowanie trybu ustalania tematyki kongresowej i doboru referatów zapewniającego podejmowanie szerszych i ważkich problemów badawczych. Ta dyskusja, wymagająca przygotowania merytorycznego i opinii poszczególnych komitetów narodowych, została odłożona do kolejnych posiedzeń MKS.

C. Na posiedzeniu jednogłośnie przyjęto, że kolejny, XVI Międzynarodowy Kongres Słowistów odbędzie się w 2018 r. w Belgradzie. Dokonano też wyboru nowego prezydium, w którego skład weszli: przewodniczący – prof. Boško Suvajdžić (Serbia), zastępca przewodniczącego – prof. Liljana Bajić (Serbia), sekretarz – prof. Peter Bunjak (Serbia) oraz prof. Peter Žeňuch (Słowacja) – koordynator komisji przy MKS.